

Υγεία και Ασφάλεια στην Εργασία

Η Υγεία και Ασφάλεια στην Εργασία (ΥΑΕ) είναι ο διεπιστημονικός τομέας που στοχεύει στην προστασία της ασφάλειας, της υγείας και της ευημερίας των ανθρώπων στο εργασιακό τους περιβάλλον, μέσω της βελτίωσης των συνθηκών εργασίας, της μείωσης των εργατικών ατυχημάτων και των επαγγελματικών ασθενειών και της καλλιέργειας και προαγωγής νοοτροπίας πρόληψης των επαγγελματικών κινδύνων.

Η επίτευξη ενός ασφαλούς και υγιούς περιβάλλοντος εργασίας αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό κοινωνικο-οικονομικής ευημερίας και προόδου σε μια σύγχρονη και ευνομούμενη κοινωνία, ενώ παράλληλα συμβάλλει καθοριστικά στην προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και της απασχόλησης, μέσω της διασφάλισης της ποιότητας και της παραγωγικότητας στην εργασία.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ILO), κάθε χρόνο 2.340.000 θάνατοι εργαζομένων οφείλονται σε επαγγελματικές ασθένειες και εργατικά ατυχήματα, ενώ σε 160 εκατομμύρια υπολογίζονται οι μη θανατηφόρες επαγγελματικές ασθένειες και σε 270 εκατομμύρια τα εργατικά ατυχήματα. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 28, καταγράφονται 2,5 εκατομμύρια ατυχήματα που προκάλεσαν απουσία τουλάχιστον 4 ημερών από την εργασία και 3.515 θανατηφόρα ατυχήματα σε ετήσια βάση, σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat (2012).

Εκτιμάται ακόμα ότι κάθε χρόνο περίπου 160.000 εργαζόμενοι χάνουν τη ζωή τους λόγω επαγγελματικών ασθενειών και περισσότεροι από 2.000 εργαζόμενοι λόγω θανατηφόρου εργατικού ατυχήματος, ενώ πάνω από τρία εκατομμύρια εργαζόμενοι υφίστανται κάποιο σοβαρό ατύχημα κατά την εργασία τους (στοιχεία του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για την Ασφάλεια και Υγεία στην Εργασία, EU-OSHA και της Γενικής Διεύθυνσης Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ένταξης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής).

Τι είναι η «Υγεία και Ασφάλεια στην Εργασία»

Η **Υγεία και Ασφάλεια στην Εργασία (ΥΑΕ)** ή διαφορετικά η «Επαγγελματική Υγεία και Ασφάλεια» είναι ο διεπιστημονικός τομέας ο οποίος ασχολείται με την προστασία της ανθρώπινης ζωής στο εργασιακό περιβάλλον, πρωτίστως μέσω της πρόληψης των επαγγελματικών κινδύνων που υπάρχουν σε κάθε εργασιακή δραστηριότητα και κάθε χώρο εργασίας και οι οποίοι ευθύνονται για την πρόκληση εργατικών ατυχημάτων και επαγγελματικών ασθενειών.

Ο κύριος στόχος της ΥΑΕ είναι η προαγωγή και διατήρηση των υψηλότερων κατά το δυνατόν επιπέδων υγείας και ασφάλειας στην εργασία, δημιουργώντας έτσι τις συνθήκες για την αποφυγή ή τη μείωση της εμφάνισης των εργατικών ατυχημάτων, των επαγγελματικών ασθενειών και των άλλων προβλημάτων υγείας που σχετίζονται με την εργασία.

Η επίτευξη αυτού του στόχου που αναπαριστά την επιθυμητή –ασφαλή– κατάσταση των συνθηκών εργασίας, προϋποθέτει ότι οι εργοδότες πρέπει πρώτα να αξιολογήσουν τους κινδύνους για την ΥΑΕ στους χώρους εργασίας ευθύνης τους και στη συνέχεια να αποφασίσουν για το αν απαιτείται να ληφθούν κάποια μέτρα πρόληψης και προστασίας και αν ναι, ποια θα είναι τα μέτρα που θα εφαρμοστούν.

Σύμφωνα με τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (ILO), η ΥΑΕ συμπεριλαμβάνει την κοινωνική, ψυχική και σωματική ευεξία/ευημερία των εργαζομένων, αντιμετωπίζοντας το «άτομο ως

ενιαίο σύνολο». Ως εκ τούτου η ΥΑΕ δεν συμβάλλει μόνο στη μείωση των εργατικών ατυχημάτων και των επαγγελματικών ασθενειών, αλλά διερευνώντας τις αιτίες τους (υπαρκτοί παράγοντες κινδύνου, ή αλλιώς πηγές κινδύνου, στο εργασιακό περιβάλλον) συμβάλλει και στον προσδιορισμό και στην εφαρμογή των κατάλληλων μέτρων πρόληψης και προστασίας. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, είναι απαραίτητο να αλληλοεπιδρά με άλλους επιστημονικούς τομείς, όπως η ιατρική της εργασίας, η δημόσια υγεία, η βιομηχανική μηχανική, η εργονομία, η ψυχολογία, η φυσική, η χημεία, η βιολογία κ.α..

Βασικές έννοιες της ΥΑΕ

Ορισμένες **βασικές έννοιες σε θέματα ΥΑΕ** είναι οι ακόλουθες:

Πηγή κινδύνου (ή παράγοντας κινδύνου): είναι η κατάσταση ή η ενέργεια με πιθανότητα πρόκλησης βλάβης από την άποψη του ανθρώπινου τραυματισμού ή της ασθένειας, ή ένας συνδυασμός αυτών, δηλαδή οτιδήποτε υπάρχει στον χώρο εργασίας που έχει τη δυνατότητα να προκαλέσει τραυματισμό ή βλάβη στην υγεία των εργαζομένων (αντίστοιχα, εργατικό ατύχημα ή επαγγελματική ασθένεια).

Κίνδυνος: είναι ο συνδυασμός της πιθανότητας εμφάνισης μιας επικίνδυνης εκδήλωσης (ή της έκθεσης σε έναν παράγοντα κινδύνου) και της σοβαρότητας του τραυματισμού ή της βλάβης στην υγεία των εργαζομένων που μπορεί να προκληθεί εξαιτίας αυτής της εκδήλωσης ή της έκθεσης.

Εκτίμηση Κινδύνου: είναι η διαδικασία αξιολόγησης των κινδύνων για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων στους χώρους εργασίας. Πρόκειται για μια συστηματική εξέταση/μελέτη όλων των πτυχών της εργασίας που εξετάζει:

- τι θα μπορούσε να προκαλέσει τραυματισμό ή βλάβη και σε ποιους
- αν οι κίνδυνοι μπορούν να εξαλειφθούν και, αν όχι,
- ποια είναι τα μέτρα πρόληψης και προστασίας που θα πρέπει να ληφθούν για τον έλεγχο των κινδύνων.

Ασφάλεια: Είναι η κατάσταση όπου νιώθουμε «ασφαλείς», δηλαδή πλήρως απαλλαγμένοι από την απειλή κάποιου κινδύνου που μπορεί να προκαλέσει τραυματισμό ή κάποια βλάβη στην υγεία, (κάτι που στην πράξη είναι αδύνατο να επιτευχθεί). Ως εκ τούτου, η ασφάλεια πρέπει να θεωρηθεί ως μια αξιολογική κρίση σχετικά με το επίπεδο του κινδύνου τραυματισμού ή βλάβης που θεωρείται ότι είναι αποδεκτό.

Υγεία (σε σχέση με την εργασία): «Η κατάσταση της πλήρους σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας και όχι μόνο η απουσία ασθένειας ή αναπηρίας» (*Καταστατικό Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας, 1946*).

Επαγγελματική ασθένεια: Η επαγγελματική ασθένεια ορίζεται με δύο διαφορετικούς τρόπους.

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει η επιστήμη της ιατρικής, επαγγελματική ασθένεια είναι η νόσος που σχετίζεται με το είδος των κινδύνων στους οποίους εκτέθηκε ο πάσχων λόγω της εργασίας του. Είναι κάθε νόσος που αποδεδειγμένα, στη βάση ιατρικών κριτηρίων, μπορεί να αποδοθεί στο είδος της εργασίας και τους κινδύνους στους οποίους λόγω της εργασίας του έχει εκτεθεί ο εργαζόμενος.

Ο δεύτερος ορισμός βασίζεται στην ασφαλιστική πραγματικότητα που ισχύει στην κάθε χώρα. Δηλαδή, επαγγελματική ασθένεια είναι η νόσος που αναγνωρίζεται ως τέτοια από το

ισχύον ασφαλιστικό σύστημα, με τους όρους και τους περιορισμούς που κάθε φορά αυτό θέτει.

Εργατικό ατύχημα: Ακριβής ορισμός του εργατικού ατυχήματος δεν υπάρχει στην ελληνική νομοθεσία για την ΥΑΕ.

Γενικά, στη νομολογία, ως εργατικό ατύχημα χαρακτηρίζεται ο θάνατος ή η ανικανότητα του ασφαλισμένου για εργασία που προκλήθηκε από ένα βίαιο περιστατικό που έγινε κατά την εκτέλεση της εργασίας ή εξαιτίας αυτής (και κατά τη μετάβαση του εργαζόμενου στον τόπο της εργασίας ή κατά την επιστροφή στο σπίτι του). Επίσης, σύμφωνα με την ασφαλιστική νομοθεσία και συγκεκριμένα με την εγκύκλιο Αρ.45/24.6.2010 του ΙΚΑ ως εργατικό ατύχημα ορίζεται: «Ο θάνατος ή η ανικανότητα του εργαζόμενου για εργασία που προκλήθηκε από ένα βίαιο περιστατικό που έγινε κατά την εκτέλεση της εργασίας ή εξαιτίας αυτής».

Πρόληψη: όλα τα βήματα ή τα μέτρα που λαμβάνονται ή σχεδιάζεται να εφαρμοστούν σε όλα τα στάδια της εργασίας εντός της επιχείρησης, για την εξάλειψη ή τη μείωση των επαγγελματικών κινδύνων.

Όσον αφορά το **πεδίο εφαρμογής**, οι έννοιες της ΥΑΕ ισχύουν για κάθε κλάδο οικονομικής δραστηριότητας τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημόσιου τομέα, από τις κατασκευές, τη γεωργία, τη μεταποίηση, την εξόρυξη και την αλιεία ως το εμπόριο, τα γραφεία, τις υπηρεσίες ή την υγειονομική περίθαλψη, συμπεριλαμβάνοντας τις υπεργολαβικές εργασίες καθώς και το ένστολο προσωπικό των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας (με εξαίρεση ορισμένες δραστηριότητες του προσωπικού αυτού που παρουσιάζουν εγγενείς ιδιαιτερότητες). Περαιτέρω, για τους σκοπούς της ΥΑΕ, εκτός από την περίοδο της αμιγώς εργασιακής δραστηριότητας, η καθημερινή μετακίνηση προς και από τον τόπο εργασίας θεωρείται επίσης ως τμήμα της καθημερινής εργασίας. Ως εκ τούτου η «ασφαλής μετακίνηση» συνιστά έναν ακόμα τομέα που καλύπτει η ΥΑΕ.

Οι διατάξεις για την ΥΑΕ δεν εφαρμόζονται στο οικιακό υπηρετικό προσωπικό και στους αυτοαπασχολούμενους. Ειδικότερες διατάξεις των αρμόδιων κατά περίπτωση υπουργείων ισχύουν για τις θαλάσσιες μεταφορές καθώς και για τον κλάδο των μεταλλείων – λατομείων – ορυχείων.

Σημειώνεται τέλος ότι το ισχύον στη χώρα μας θεσμικό πλαίσιο για την προστασία της υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου σε ό,τι αφορά στις γενικές προβλέψεις της νομοθεσίας περιλαμβάνεται στον **Κώδικα Νόμων για την υγεία και ασφάλεια στην εργασία (ΚΝΥΑΕ)** που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν.3850/2010 (ΦΕΚ Α' 84), εφαρμόζεται σε όλες τις επιχειρήσεις, εγκαταστάσεις, εκμεταλλεύσεις και εργασίες του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα (καθώς και τα Ν.Π.Δ.Δ. και τους Ο.Τ.Α.) και ισχύει για κάθε εργαζόμενο που απασχολείται από τον εργοδότη με οποιαδήποτε σχέση εργασίας.

Η κοινή ευρωπαϊκή διάσταση της ΥΑΕ

Οι εργοδότες έχουν την υποχρέωση να διασφαλίζουν την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων τους ως προς όλες τις πτυχές της εργασίας (“αρχή ευθύνης του εργοδότη”) μέσω της πρόληψης της έκθεσής τους σε επαγγελματικούς κινδύνους, με στόχο την αποφυγή της εμφάνισης εργατικών ατυχημάτων και ασθενειών που έχουν μεγάλο κόστος και σοβαρές άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις στη ζωή των εργαζομένων, στις επιχειρήσεις και ευρύτερα στην οικονομία και την κοινωνία.

Περαιτέρω, οι εργοδότες έχουν την ηθική και νομική ευθύνη να διασφαλίσουν όχι μόνο τους εργαζόμενους τους, αλλά και τους εργαζόμενους υπεργολάβων τους που εργάζονται στις

εγκαταστάσεις τους ή οποιοδήποτε άλλο τρίτο πρόσωπο, για παράδειγμα ένα άτομο που επισκέπτεται τις εγκαταστάσεις τους, παραμένουν ασφαλείς ανά πάσα στιγμή.

Για την επίτευξη αυτών των στόχων οι εργοδότες πρέπει να εφαρμόσουν τα προβλεπόμενα μέτρα ασφάλειας και υγείας με βάση την εκτίμηση των επαγγελματικών κινδύνων στους χώρους ευθύνης τους και λαμβάνοντας υπόψη τις προβλέψεις και τις απαιτήσεις της ισχύουσας νομοθεσίας για την ΥΑΕ. Εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η υποχρέωση αυτή ορίστηκε από την **οδηγία του Συμβουλίου της 12ης Ιουνίου 1989** σχετικά με την εφαρμογή μέτρων για την προαγωγή της βελτίωσης της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία (**οδηγία-πλαίσιο 89/391 / ΕΟΚ**).

Η επίτευξη του στόχου αυτού απαιτεί επίσης τη **δέσμευση των εργαζομένων ως προς τις βασικές αρχές της επαγγελματικής ασφάλειας και υγείας**.

Κοινοτική Νομοθεσία για την ΥΑΕ

Η ευρεία ποικιλία των κοινοτικών μέτρων στον τομέα της ΥΑΕ έχουν εκδοθεί βάσει του άρθρου 153 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο παρέχει στην ΕΕ την εξουσία να εκδίδει οδηγίες στον τομέα της ασφάλειας και της υγείας στην εργασία. Με τις ευρωπαϊκές οδηγίες ορίζονται **ελάχιστες απαιτήσεις** και οι θεμελιώδεις αρχές, όπως η **αρχή της πρόληψης** και της **αξιολόγησης των κινδύνων**, καθώς και οι ευθύνες των εργοδοτών και των εργαζομένων. Μια σειρά ευρωπαϊκών κατευθυντήριων γραμμών έχει ως στόχο να διευκολύνει την εφαρμογή των ευρωπαϊκών οδηγιών, καθώς και τα ευρωπαϊκά πρότυπα που θεσπίζονται από ευρωπαϊκούς οργανισμούς τυποποίησης.

Οι ευρωπαϊκές οδηγίες είναι νομικά δεσμευτικές και πρέπει να μεταφερθούν στην εθνική νομοθεσία από τα κράτη μέλη. Τα κράτη μέλη είναι όπως ελεύθερα να υιοθετήσουν αυστηρότερους κανόνες για την προστασία των εργαζομένων κατά τη μεταφορά των οδηγιών της ΕΕ στο εθνικό δίκαιο. Ως εκ τούτου, οι νομοθετικές απαιτήσεις στον τομέα της ασφάλειας και της υγείας στην εργασία μπορεί να διαφέρουν μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ.

Η **οδηγία πλαίσιο για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία** (οδηγία 89/391 ΕΟΚ), που εγκρίθηκε το 1989 ήταν ένα σημαντικό ορόσημο στη βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας στην εργασία, **αφού εγγυάται τις ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας σε όλη την Ευρώπη**. Επιπλέον, σημειώνεται ότι η οδηγία πλαίσιο εφαρμόζεται σε όλους τους τομείς δραστηριότητας, τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα.

Ορισμένες διατάξεις της οδηγίας πλαισίου επέφεραν σημαντικές καινοτομίες όπως, μεταξύ άλλων, τις ακόλουθες:

- εισάγεται ο όρος «εργασιακό περιβάλλον» σε συμφωνία με τη σύμβαση αριθ. 155 της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ), ο οποίος σκιαγραφεί μια σύγχρονη προσέγγιση που λαμβάνει υπόψη την τεχνική ασφάλεια καθώς και τη γενική πρόληψη των προβλημάτων υγείας,
- η οδηγία υποχρεώνει τους εργοδότες να λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα πρόληψης με γνώμονα τη βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας κατά την εργασία,
- στόχος της οδηγίας είναι η διασφάλιση ισότιμου επιπέδου ασφάλειας και υγείας προς όφελος όλων των εργαζομένων (μόνες εξαιρέσεις οι οικιακοί βοηθοί και ορισμένες δημόσιες και στρατιωτικές υπηρεσίες),

- η οδηγία υποχρεώνει τους εργοδότες να λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα πρόληψης με γνώμονα τη βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας κατά την εργασία,
- η οδηγία εισάγει ως κύριο στοιχείο την αρχή της εκτίμησης των κινδύνων και καθορίζει τα βασικά της στοιχεία (π.χ. εντοπισμό κινδύνων, συμμετοχή εργαζομένων, θέσπιση κατάλληλων μέτρων με προτεραιότητα την εξάλειψη των κινδύνων στην πηγή, τεκμηρίωση και περιοδική επανεκτίμηση των κινδύνων στους χώρους εργασίας).

Η υποχρέωση περί εφαρμογής προληπτικών μέτρων υπογραμμίζει ρητώς τη σημασία των νέων μορφών διαχείρισης της ασφάλειας και της υγείας στο πλαίσιο των γενικότερων διαδικασιών διαχείρισης.

Εκτός από την οδηγία πλαίσιο, μια σειρά από επιμέρους ευρωπαϊκές οδηγίες, γνωστές ως **ειδικές οδηγίες**, εκδόθηκαν στη συνέχεια, οι οποίες επικεντρώνονται σε συγκεκριμένες πτυχές της ασφάλειας και της υγείας στην εργασία. Παρ' όλα αυτά, η οδηγία πλαίσιο εξακολουθεί να ισχύει για όλους τους τομείς που καλύπτονται από τις επιμέρους οδηγίες. Όπου οι επιμέρους οδηγίες περιέχουν αυστηρότερες και ειδικές διατάξεις, οι ειδικές αυτές διατάξεις υπερισχύουν.

Οι ειδικές οδηγίες προσαρμόζουν τις αρχές της οδηγίας πλαισίου για: ειδικά καθήκοντα (π.χ. χειρωνακτική διακίνηση φορτίων), ιδιαίτερους κινδύνους κατά την εργασία (π.χ. έκθεση σε επικίνδυνες ουσίες ή φυσικούς παράγοντες), συγκεκριμένους εργασιακούς χώρους και τομείς (π.χ. προσωρινά εργοτάξια, εξορυκτικές βιομηχανίες, αλιευτικά σκάφη), συγκεκριμένες ομάδες εργαζομένων (π.χ. έγκυες γυναίκες, νέους εργαζόμενους, οι εργαζόμενοι με σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου), ορισμένες πτυχές που σχετίζονται με την εργασία (π.χ. οργάνωση του χρόνου εργασίας), ή επιμέρους οδηγίες που καθορίζουν τον τρόπο αξιολόγησης των κινδύνων αυτών και, σε ορισμένες περιπτώσεις, καθορίζουν και οριακές τιμές για συγκεκριμένες ουσίες ή παράγοντες.

Η οδηγία πλαίσιο, με ευρύ πεδίο εφαρμογής, καθώς και οι περαιτέρω ειδικές οδηγίες για την ΥΑΕ οι οποίες προέκυψαν από αυτή και επικεντρώνονται σε συγκεκριμένες πτυχές της ασφάλειας και της υγείας στην εργασία, είναι οι βασικές αρχές της ευρωπαϊκής νομοθεσίας για την υγεία και την ασφάλεια.

Πρόληψη: έννοια-κλειδί στη διαχείριση της ΥΑΕ

Η **πρόληψη** είναι ο ακρογωνιαίος λίθος στην ευρωπαϊκή προσέγγιση για τη διαχείριση των θεμάτων ΥΑΕ. Η έννοια της πρόληψης αποκτά όλο και περισσότερο αυξημένη σημασία, δεδομένου ότι οι συνθήκες εργασίας σε επιχειρήσεις και οργανισμούς αλλάζουν δραστικά εξαιτίας σειράς παραγόντων όπως είναι η παγκοσμιοποίηση, η μερική απασχόληση, η προσωρινή εργασία, η υπεργολαβία, η γήρανση του εργατικού δυναμικού κ.α.). Στην πραγματικότητα, η πρόληψη των εργατικών ατυχημάτων και των επαγγελματικών ασθενειών πρέπει να είναι ο κύριος στόχος κάθε συστήματος διαχείρισης της ΥΑΕ για τη μείωση του αριθμού και την εξάλειψη των εργατικών και των επαγγελματικών ασθενειών.

Τι ωστόσο σημαίνει πρόληψη στην πράξη; Οι γενικές αρχές πρόληψης ορίζονται στο άρθρο 6 της οδηγίας πλαίσιο και η κατανόησή τους από τους εργοδότες, τους εργαζόμενους και τους εκπροσώπους τους είναι ζωτικής σημασίας για τον αποτελεσματικό έλεγχο ή την εξάλειψη των κινδύνων που σχετίζονται με την εργασία.

Οι **γενικές αρχές πρόληψης** των επαγγελματικών κινδύνων είναι οι ακόλουθες:

- αποφυγή των κινδύνων,
- εκτίμηση των κινδύνων που δεν μπορούν να αποφευχθούν,
- καταπολέμηση των κινδύνων στην πηγή τους,
- προσαρμογή της εργασίας στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εκάστοτε εργαζομένου,
- παρακολούθηση της εξέλιξης της τεχνικής
- προόδου, αντικατάσταση του επικίνδυνου από το μη επικίνδυνο ,ή το λιγότερο επικίνδυνο,
- ανάπτυξη συνεκτικής ολοκληρωμένης πολιτικής πρόληψης,
- προτεραιότητα στη λήψη μέτρων ομαδικής προστασίας σε σχέση με τα μέτρα ατομικής προστασίας
- παροχή των κατάλληλων οδηγιών στους εργαζομένους.

Περαιτέρω, οι γενικές αρχές, για την πρόληψη των μη ασφαλών συνθηκών εργασίας που καθορίζει η οδηγία πλαίσιο τροποποιούνται συνεχώς στην ΕΕ και αναπτύσσονται περαιτέρω σε άλλα έγγραφα, όπως είναι για παράδειγμα η «Διακήρυξη του Λουξεμβούργου για την Προαγωγή της Υγείας στους χώρους εργασίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση», όπου καθορίζονται ορισμένες αρχές οι οποίες αποσκοπούν στην πρόληψη των προβλημάτων υγείας στο εργασιακό περιβάλλον (συμπεριλαμβανομένων των ασθενειών που σχετίζονται με την εργασία, των ατυχημάτων, των τραυματισμών, των επαγγελματικών ασθενειών ή του άγχους και των άλλων ψυχοκοινωνικών κινδύνων στην εργασία) και στην ενίσχυση της δυναμικής προαγωγής της υγείας και της ευημερίας του εργατικού δυναμικού.

Λαμβάνοντας υπόψη τις προαναφερθείσες αρχές και την ανάγκη να επικεντρωθούν στην πρόληψη των εργατικών ατυχημάτων και των επαγγελματικών ασθενειών, οι επιχειρήσεις καλούνται να ενσωματώσουν και να εφαρμόζουν ένα σύστημα διαχείρισης ΥΑΕ στην καθημερινή τους λειτουργία, σε συνδυασμό με τυχόν υφιστάμενα συστήματα διασφάλισης της ποιότητας ή προστασίας του περιβάλλοντος. Ένα τέτοιο σύστημα έχει ως στόχο να αναπτύξει και να εφαρμόσει πολιτικές ΥΑΕ μέσα στην επιχείρηση για την αποτελεσματική διαχείριση των επαγγελματικών κινδύνων.

Αξιολόγηση των επαγγελματικών κινδύνων

Η **αξιολόγηση των κινδύνων στην εργασία** αποτελεί τη βάση για την εφαρμογή των κατάλληλων μέτρων πρόληψης και προστασίας. Σύμφωνα με την οδηγία πλαίσιο 89/391 ΕΟΚ, η εκτίμηση κινδύνου είναι η αφετηρία και το πρώτο κρίσιμο βήμα της διαδικασίας διαχείρισης των κινδύνων για την ΥΑΕ.

Υπάρχουν διάφορες μέθοδοι για τη διενέργεια της αξιολόγησης των επαγγελματικών κινδύνων, που κυμαίνονται από απλές ως σύνθετες μεθόδους και από τη συμμετοχή μεμονωμένων ειδικών και εμπειρογνομόνων ως τη μεθοδολογία που βασίζεται στη συμμετοχική προσέγγιση όλων των εμπλεκόμενων. Η συνήθης διαδικασία περιλαμβάνει την αξιολόγηση, την ιεράρχηση και την ταξινόμηση των κινδύνων, ξεκινώντας από την εκπόνηση μιας σχετικής μελέτης (**Μελέτη Εκτίμησης του Επαγγελματικού Κινδύνου**).

Οι ανασφαλείς συνθήκες εργασίας οφείλονται είτε σε παράγοντες κινδύνου που σχετίζονται με τον εξοπλισμό εργασίας, τις κτιριακές δομές και τις εγκαταστάσεις είτε σε παράγοντες κινδύνου (φυσικοί, χημικοί/καρκινογόνα, βιολογικοί) που σχετίζονται με το περιβάλλον εργασίας. Ο πρώτος τύπος παραγόντων κινδύνου σχετίζεται κυρίως με το θέμα της «Ασφάλειας στην Εργασία», τομέας που στοχεύει στην πρόληψη των εργατικών ατυχημάτων. Ο δεύτερος τύπος παραγόντων κινδύνου σχετίζεται κυρίως με την «Υγεία στην Εργασία»,

τομέας που στοχεύει στην πρόληψη των επαγγελματικών ασθενειών και των λοιπών βλαβών στην υγεία που οφείλονται στην εργασία.

Μια άλλη ομάδα παραγόντων κινδύνου με σταθερά καταγραφόμενη τα τελευταία χρόνια αύξηση της παρουσίας και των επιπτώσεων τους είναι οι ψυχοκοινωνικοί παράγοντες (άγχος στην εργασία, βία, εκφοβισμός, παρενόχληση κ.ά) που σχετίζονται κυρίως με το υφιστάμενο ψυχοκοινωνικό περιβάλλον εργασίας.

Υπάρχουν και άλλα θέματα ΥΑΕ, που δεν σχετίζονται με κανέναν από τους προαναφερθέντες τύπους παραγόντων κινδύνου και μπορεί να αφορούν για παράδειγμα την κοινωνική προστασία ορισμένων ομάδων ευάλωτων εργαζομένων, τους κανονισμούς όσον αφορά στον χρόνο εργασίας, κ.ά. Ως εκ τούτου, τα αποτελέσματα της αξιολόγησης των κινδύνων στην εργασία χρησιμοποιούνται για τη λήψη απόφασης σχετικά με την ανάγκη εφαρμογής μέτρων ελέγχου της υγείας και ασφάλειας και βοηθούν στο να καθοριστεί το είδος των μέτρων που μπορεί να είναι περισσότερο αποτελεσματικά, για το συγκεκριμένο πλαίσιο εργασίας.

Από την άποψη δε της περιοδικότητας, είναι σκόπιμο να εκτελούνται εκτιμήσεις κινδύνου σε τακτά χρονικά διαστήματα και κάθε φορά που μια αλλαγή εισάγεται στο χώρο εργασίας, για παράδειγμα, λόγω της εισαγωγής νέων υλικών, ή εργαλείων, ή εξοπλισμού ή παραγωγικών διαδικασιών κλπ.

Μέτρα ελέγχου και πρόληψης

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η αξιολόγηση των κινδύνων όσον αφορά την ασφάλεια και την υγεία στην εργασία εκτελείται για να αποφασιστεί αν απαιτείται να αναληφθούν κάποιες ενέργειες και αν ναι, τι είδους μέτρα θα πρέπει να εφαρμοστούν στο εργασιακό περιβάλλον. Τα εν λόγω μέτρα ελέγχου των συνθηκών ΥΑΕ θα πρέπει να βασίζονται σε επικαιροποιημένες τεχνικές ή και οργανωτικές γνώσεις καθώς και σε δοκιμασμένες στην πράξη, επιτυχείς καλές πρακτικές. Η εφαρμογή των μέτρων ελέγχου πρέπει να γίνεται με την ακόλουθη σειρά:

1ο. Μέτρα πρόληψης,

2ο. Μέτρα προστασίας, και

3ο. Μέτρα μετριασμού των επιπτώσεων.

Μια σύντομη περιγραφή αυτών των τύπων των μέτρων ελέγχου παρουσιάζεται στη συνέχεια.

Τα **μέτρα πρόληψης** στοχεύουν στη μείωση της πιθανότητας εμφάνισης εργατικού ατυχήματος ή επαγγελματικής ασθένειας. Τα μέτρα πρόληψης είναι δύο τύπων:

– **τεχνικά μέτρα:** σχεδιασμένα να λειτουργούν άμεσα στην πηγή του κινδύνου, προκειμένου να πετύχουν την απομάκρυνσή του, τη μείωσή του ή την αντικατάστασή του,

– **οργανωτικά/διοικητικά μέτρα:** αποσκοπούν στην αλλαγή των συμπεριφορών και ατομικών στάσεων ζωής καθώς και στην προαγωγή νοοτροπίας ασφάλειας.

Κατά την επιλογή των **μέτρων προστασίας** πρέπει να εξεταστεί κατά προτεραιότητα η εφαρμογή συλλογικών μέτρων και εάν αυτό δεν είναι εφικτό ή αποτελεσματικό, να επιλέγεται η εφαρμογή μεμονωμένων, ατομικών μέσων προστασίας. Κατά συνέπεια, τα μέτρα προστασίας περιλαμβάνουν:

– συλλογικά μέτρα: σχεδιασμένα για να περικλείουν ή να απομονώνουν τον κίνδυνο, για παράδειγμα μέσω της χρήσης των φυσικών εμποδίων,

– οργανωτικά ή διοικητικά μέτρα για να μειωθεί η διάρκεια της έκθεσης (εναλλαγή εργασίας, το χρονοδιάγραμμα της εργασίας, σήμανση ασφάλειας κ.α.).

– ατομικά μέτρα: οποιαδήποτε επαρκή μέσα ατομικής προστασίας που αποσκοπούν στην προστασία των εργαζομένων από τους κινδύνους για την ασφάλεια και την υγεία τους.

Τα **μέτρα μετριασμού των επιπτώσεων** έχουν ως στόχο να μειώσουν τη σοβαρότητα των τυχόν ζημιών στις εγκαταστάσεις, των βλαβών στους εργαζόμενους και το κοινό. Σχετικά παραδείγματα αποτελούν: το σχέδιο έκτακτης ανάγκης, το σχέδιο εκκένωσης/διαφυγής, τα συστήματα προειδοποίησης (συναγερμοί, φώτα που αναβοσβήνουν), οι ασκήσεις και οι δοκιμές των διαδικασιών έκτακτης ανάγκης, το σύστημα πυρόσβεσης κ.ά.

Η ευαισθητοποίηση και η διαβούλευση στους χώρους εργασίας

Εκτός του ότι είναι μια νομική απαίτηση της ΕΕ, η **παροχή πληροφόρησης και εκπαίδευσης** για τα θέματα ΥΑΕ στους εργαζόμενους και τους εκπροσώπους τους βρίσκεται στον πυρήνα κάθε προγράμματος διαχείρισης της ΥΑΕ στην επιχείρηση, συμβάλλοντας στη **δημιουργία νοοτροπίας πρόληψης και στην αύξηση του επιπέδου ευαισθητοποίησής τους** ώστε π.χ. οι εργαζόμενοι να είναι σε θέση αναγνωρίζουν ανασφαλείς καταστάσεις, κινδύνους ή συμπτώματα και ενδείξεις για την εκδήλωση τυχόν προβλημάτων υγείας λόγω της έκθεσής τους σε επικίνδυνους παράγοντες κινδύνου στην εργασία.

Τόσο η **ευαισθητοποίηση** των εργαζομένων όσο και η **διαβούλευση** των εργοδοτών και των διοικητικών στελεχών όλων των βαθμίδων με τους εργαζόμενους και τους εκπροσώπους τους σε θέματα ΥΑΕ, εκτός από το γεγονός ότι συνιστούν έμπρακτη απόδειξη της ισχυρής δέσμευσης της διοίκησης στη διαχείριση των θεμάτων ΥΑΕ, συμβάλλουν αναμφισβήτητα σε ένα καλύτερο περιβάλλον ασφάλειας και υγείας.

Οι εργοδότες πρέπει να διαβουλεύονται με τους εργαζόμενους ή/και τους εκπροσώπους τους και να τους επιτρέπουν να λάβουν μέρος σε συζητήσεις για όλα τα θέματα που αφορούν την ΥΑΕ στην εργασία, διαμορφώνοντας το κατάλληλο κλίμα εμπιστοσύνης και ανοιχτού διαλόγου μέσα στην επιχείρηση. Η διαβούλευση με τους εργαζόμενους και τους εκπροσώπους τους όσον αφορά στην ΥΑΕ πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως κατευθυντήρια αρχή αποτελεσματικής διαχείρισης και να αποτελέσει αναπόσπαστο μέρος της καθημερινής λειτουργίας της επιχείρησης.

Οι εργοδότες και η διοίκηση καλούνται όχι μόνο να ζητούν τη γνώμη των εργαζομένων αλλά και να συμπράττουν ενεργά μαζί τους και να τους ενθαρρύνουν να συμμετέχουν ουσιαστικά στο πλαίσιο της διαβούλευσης στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, με δεδομένο ότι οι εργαζόμενοι γνωρίζουν τους βασικούς κινδύνους που αντιμετωπίζουν στην εργασία τους σε καθημερινή βάση και μπορούν συχνά να βρίσκουν απλές τεχνικά, περισσότερο οικονομικές και αποδοτικότερες λύσεις π.χ. για θέματα που μπορεί να αφορούν την προσαρμογή της εργασίας στον άνθρωπο, ειδικότερα σε ό, τι αφορά τη διαμόρφωση των θέσεων εργασίας, την επιλογή του εξοπλισμού εργασίας ή των μεθόδων εργασίας και παραγωγής, την οργάνωση της εργασίας κ.α.

Η συμμετοχή των εργαζομένων

Η νομοθεσία για την ΥΑΕ αναφέρει ότι οι **εργαζόμενοι** πρέπει να διαβουλεύονται με τους εργοδότες και να **συμμετέχουν στη διαχείριση των θεμάτων ΥΑΕ**.

Ο εργοδότης, έχει την υποχρέωση να παρέχει στους εκπροσώπους των εργαζομένων που έχουν ειδικά καθήκοντα στον τομέα της ΥΑΕ επαρκή χρόνο και τα μέσα που είναι αναγκαία για την εκτέλεση των καθηκόντων τους.

Οι εργαζόμενοι και οι εκπρόσωποί τους για τα θέματα ΥΑΕ έχουν το δικαίωμα:

- να προτείνουν νέα μέτρα ΥΑΕ και να εκφράσουν την άποψή τους για τα
- υφιστάμενα μέτρα,
- να ερευνούν καταγγελίες των εργαζομένων για θέματα ΥΑΕ,
- να ζητείται η γνώμη τους σχετικά με τη λειτουργία των δομών για την ΥΑΕ στην επιχείρηση (τεχνικό ασφάλειας, ιατρό εργασίας, εσωτερική ή εξωτερική υπηρεσία προστασίας και πρόληψης),
- να γνωμοδοτούν σχετικά με το σχεδιασμό και την οργάνωση της εκπαίδευσής τους σε θέματα ΥΑΕ,
- να απευθύνονται στην αρμόδια ελεγκτική αρχή για την ΥΑΕ, εάν κρίνουν ότι τα μέτρα και τα μέσα που χρησιμοποιούνται από τον εργοδότη για την ΥΑΕ είναι ανεπαρκή,
- να υποβάλλουν τις δικές τους παρατηρήσεις κατά τη διάρκεια των επισκέψεων ελέγχου από την αρμόδια αρχή.

Η εθνική νομοθεσία ΥΑΕ κάθε κράτους μέλους προβλέπει γενικά περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με την οργάνωση της εκπροσώπησης των εργαζομένων σε θέματα ΥΑΕ. Σε πολλές χώρες οι επιχειρήσεις ανάλογα με το μέγεθός τους –όσον αφορά τον αριθμό των εργαζομένων- πρέπει να οργανώσουν επιτροπές ΥΑΕ με μια ισορροπημένη συμμετοχή των εργαζομένων και των εκπροσώπων του εργοδότη στη σύνθεσή τους. Ένα ελάχιστο επίπεδο εκπαίδευσης απαιτείται επίσης για τα μέλη των επιτροπών ΥΑΕ.

Για τις επιχειρήσεις που βρίσκονται κάτω από το όριο όσον αφορά τον αριθμό των εργαζομένων, απαιτείται αντί της οργάνωσης επιτροπής ΥΑΕ, την εκλογή εκπροσώπου για τα θέματα ΥΑΕ κατόπιν σχετικής διαβούλευσης και συμφωνίας των εργαζομένων ή την άμεση διαβούλευση και συμμετοχή των εργαζομένων.

Μελέτες δείχνουν ότι η εκπροσώπηση των εργαζομένων είναι πιο κοινή στις μεγαλύτερες επιχειρήσεις ή τους οργανισμούς, καθώς και σε επιχειρήσεις όπου η υπάρχει ισχυρή δέσμευση της διοίκησης για την ΥΑΕ ή ισχυρή νοοτροπία ασφάλειας.

Έχει επίσης αναγνωριστεί η σπουδαιότητα της συμμετοχής των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας στη διαβούλευση καθώς και ότι η ολοκληρωμένη και συστηματική εκπαίδευση και ενημέρωση προσδίδουν περισσότερη εμπιστοσύνη στα μέλη ΥΑΕ ή στους εκπροσώπους των εργαζομένων για τα θέματα ΥΑΕ.

Η δέσμευση των εργαζομένων και η ενεργή συμμετοχή τους μπορεί να επιφέρουν σημαντικές βελτιώσεις σε θέματα ΥΑΕ, καθώς μελέτες δείχνουν θετικές επιπτώσεις όπως: 49% λιγότερα συμβάντα, 16% περισσότερη κερδοφορία, 18% περισσότερη παραγωγικότητα, 25-45% μείωση του κύκλου εργασιών, 37% λιγότερο απουσίες, 60% λιγότερα προβλήματα στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών ή των παραγόμενων προϊόντων κ.α.

Εκτός από τη διαβούλευση σε επίπεδο επιχείρησης, τα κράτη μέλη έχουν τομεακή εκπροσώπηση και εθνική εκπροσώπηση στις τριμερείς δομές των κοινωνικών εταίρων, όπου συμμετέχουν τα συνδικάτα, οι οργανώσεις των εργοδοτών και οι αρμόδιες για την ΥΑΕ κρατικές αρχές, στο πλαίσιο του «κοινωνικού διαλόγου για την ΥΑΕ», με κύριο αντικείμενο κυρίως τη συμφωνία για σημαντικές πτυχές και θέματα κανονιστικού ή στρατηγικού

χαρακτήρα για την ΥΑΕ, όπου απαιτείται συντονισμός και συνέργεια όλων των εμπλεκόμενων φορέων.

Ο κοινωνικός διάλογος για την ΥΑΕ

Η σημασία του **ευρωπαϊκού κοινωνικού διαλόγου στον τομέα της ΥΑΕ** και η θετική επίδρασή του στις συνθήκες εργασίας στην Ευρώπη αναγνωρίζεται από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς. Είναι πέραν πάσης αμφιβολίας ότι οι κοινωνικοί εταίροι, τόσο οι εργοδότες όσο και οι εργαζόμενοι, αντιλαμβάνονται μια προστιθέμενη αξία στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού κοινωνικού διαλόγου. Κυρίως επειδή ο **ευρωπαϊκός κοινωνικός διάλογος** δίνει τη δυνατότητα στους κοινωνικούς εταίρους να εκφράσουν τη γνώμη τους σχετικά με όλες τις νομοθετικές προτάσεις σε επίπεδο ΕΕ, γεγονός που με τη σειρά του ενισχύει τη νομιμότητα των αποτελεσμάτων της πολιτικής.

Οι **συμφωνίες πλαίσιο των ευρωπαϊκών κοινωνικών εταίρων** σε συγκεκριμένα θέματα ΥΑΕ (π.χ. για το εργασιακό άγχος ή την παρενόχληση στην εργασία) είναι η πιο σημαντική συμβολή του κοινωνικού διαλόγου σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Παρ' όλα αυτά, δεν είναι πάντα δυνατό να προσδιοριστεί η ακριβής συμβολή του κοινωνικού διαλόγου στη βελτίωση των συνθηκών εργασίας.

Για παράδειγμα, η αξιολόγηση των συμφωνιών-πλαίσιο των κοινωνικών εταίρων για την τηλεργασία και το εργασιακό άγχος, έδειξε ότι η εφαρμογή και οι ουσιαστικές επιπτώσεις τους ήταν στην πράξη αποσπασματικές, κυρίως λόγω του νομικά μη δεσμευτικού χαρακτήρα τους. Η πρόκληση της εφαρμογής των πρωτοβουλιών/συμφωνιών μέσω του κοινωνικού διαλόγου επιτείνεται από την ποικιλομορφία των εθνικών συστημάτων εργασιακών σχέσεων και αδύναμες δομές του κοινωνικού διαλόγου και των ικανοτήτων, ιδίως στα νέα κράτη μέλη.